

Shakespeare

interpretat de Adrian
Papahagi

Troilus și Cresida
Timon din Atena

POLIROM
2022

Cuprins

<i>Lămurire preliminară</i>	5
Troilus și Cresida	11
Timon din Atena	73
<i>Texte citate</i>	127

Homer numește cuvintele lui Tersit „dezordonate” (ἄκοσμα), iar acest privativ derivat din κόσμος, care desemnează lumea și ordinea, ne amintește discursul lui Ulise citat adineaori. Ordinea la care se referă Ulise e cosmică și microcosmică, adică include ordinea morală personală și socială. Tersit e neisprăvit și diform: ca nebun, îl detestă pe înțeleptul Ulise; ca pitic strâmb, îl urăște pe splendidul uriaș Ahile; ca inferior, nu poate suferi maiestatea lui Agamemnon, pe care îl batjocorește în fața armatelor. Tersit se află la antipodul aristocraților, adică al celor mai buni dintre ahei, iar Homer îl numește „cel mai josnic” (αἰσχιστος) și „cel mai detestabil” (ἔχθιστος).

Tersit îl acuză pe Agamemnon că ar fi arghirofil și erotoman, coborându-l astfel de pe pedestalul maiestății în noroiul propriei josnicii. Scopul lui e ignobil, căci nu dorește să educe, să sfătuiască sau să îndrepte, ci să stârnească râsul (γελοῖον),

manifestare inferioară, după cum explică Aristotel în *Poetica* (1449a, 32-37)¹.

În *Troilus și Cresida*, Tersit e un nebun veninos, care combină cinismul și mizantropia lui Apemantus din *Timon din Atena* cu răutatea monștrilor diformi, Caliban și Richard al III-lea. El nu urmărește binele și adevărul, ca nebunul lui Lear, nu are geniul malefic al lui Richard, nici poezia aproape involuntară a lui Caliban. Mizantrop incorigibil, Tersit înjură pe oricine și, în ultimă instanță, umanitatea întreagă:

Agamemnon e nebun fiindcă pretinde să-i comande lui Ahile, Ahile e nebun pentru că se lasă comandat de Agamemnon, Tersit e nebun că slujește unui asemenea nebun, iar Patrocle e pur și simplu nebun.

(II.3, 59-62, trad. mea)

1. Gregory Nagy, *The Best of the Achaeans: Concepts of the Hero in Archaic Greek Poetry*, Baltimore și Londra: The Johns Hopkins University Press, 1979, p. 262.

Când îl întâlnim pentru prima oară, Tersit îl ponegrește pe Agamemnon; tot așa, Caliban intră pe scenă blestemându-l pe Prospero. Doar în *Timon din Atena* se menționează mai multe animale și se invocă mai multe boli:

TERSIT:

Ce-ar fi dacă Agamemnon s-ar umple tot de bube, tot, tot?

AIAX:

Tersit!

TERSIT:

Și să zicem că toate bubele astea ar coace. N-ar coace și comandantul? Ar fi un buboi mare și copt. [...]

AIAX:

Pui de cățea, nu auzi? Atunci ai să simți.
(Îl lovește.)

TERSIT:

Ciumă grecească pe capul tău, corcitură ce ești, nobil cu minte de bou!

AIAX:

Hai, vorbește, drojdie împutită! Am să te bat până vei învăța bunele maniere.

TERSIT:

Mai degrabă te înjur eu până ai să devii înțelept și pios; cred, totuși, că mai repede ar învăța calul tău să țină un discurs decât să înveți tu pe de rost o rugăciune. Dar la bătaie te pricepi, nu? Uplete-te-ai de ciumă roșie pentru măgăriile tale!

(II.1, 1-18)¹

După cum demonstrează Gregory Nagy, în *Iliada* Tersit reprezintă satira în contrast cu eposul, blamul opus eroismului, stilul inferior contrapus celui înalt². Numele individului sugerează obraznicia (θέρσος), iar discursul lui cultivă discordia (ἔρις, II, 214, 247), cearta (νεῖκος, II, 277), blamul (ὄνειδος, II, 277) și reproșurile (ἔλεγχος, II,

1. Trad. Verona, p. 205.

2. Nagy, *The Best of the Achaeans*, pp. 259-264.

235). Homer nu permite însă ca josnicia lui Tersit să contamineze *Iliada*, ci o reduce rapid la tăcere. Ulise îl mustră pe Tersit pentru vorbele sale lipsite de moderație (*ἄμετροεπής*, II, 212) și confuze (*ἄκριτόμυθος*, II, 245), iar apoi îi aplică o umilitoare corecție fizică:

Dar îl ajunse pe el grăbit înălțatul Ulise
Și pe sub gene privind, așa-l strășnici de
aproape:
„Nesocotite flecar, oricât ești la vorbă de
meșter,
Mântuie; nu te sfădi cu mai marii, Tersite,
tu singur!
Mai ticălos, mai mârșav, eu nu cred că-i
altul ca tine
Printre oștenii veniți cu Atride sub Ilion.
Deci dar
Taci și să nu porți prin gură-a mai marilor
nume,
Nici să-i bârfești și să cauți prilejul plecării.
[...]"

Asta zicând, l-a izbit pe umăr, pe spate cu
sceptrul;

S-a-ncovoiat el atunci și din ochi i se scurseră
lacrimi.

Sângele-i s-a năădit și boalfă crescutu-i-a-n
spate,

Unde-l pocnise cu sceptrul. Și-a stat ghemuit
de cutremur

Și de durere, cu ochii bleojdiți și ștergându-și
obrajii.

Râseră aheii cu poftă de dânsul, cu toată
Jalea ce-aveau.

(II, 244-271, *passim*)

După acest episod, glasul lui Tersit nu se mai aude în poemul homeric. Râsul aheilor acoperă deriziunea lui Tersit, mustrarea politropicului Ulise îngroapă calomniile. În cuvintele lui Gregory Nagy, „în episodul lui Tersit din *Iliada*, eposul, nu poetul satiric, râde la urmă”¹. Nu și la Shakespeare. Aici, Tersit, „sâmburele invidiei” (*core of envy*, V.1, 4)² are ultimul

1. *Ibid.*, p. 262.

2. Trad. Verona, p. 282. Se justifică aici opțiunea ediției Volceanov de a traduce mai aproape